

Water- en oeverplanten

Inleiding

Een vijver in de tuin is voor de eigenaar doorgaans een rustpunt, een plek om te kijken wat daar allemaal gebeurt. In de meeste tuinen is geen plaats voor een grote vijver, maar een voorgevormde of een van vijverfolie kan ook veel plezier geven. Bij zo'n vijvertje (zonder vissen) is van de vroege lente tot de late herfst wel wat te beleven. Tenminste, als er een goed biologisch evenwicht in dit -bijna op zichzelf staande- ecosysteem zit. Om die situatie te bereiken maar ook om deze plek een lust voor het oog te laten zijn is de beplanting van zowel het water als de omgeving van groot belang.

De functies van de beplanting

De meeste planten worden aangeschaft vanwege hun schoonheid. In de vijver dienen verschillende soorten tevens een ander doel. Van **zuurstofplanten** is meestal maar weinig te zien. Ze bevinden zich helemaal of grotendeels onder water. Ze onttrekken voedsel aan algen waardoor het water helder blijft. Vijverwater moet zuurstofrijk zijn om een goede vertering van organisch materiaal te laten plaatsvinden. Bovendien is zuurstof onmisbaar voor de waterdiertjes. Per duizend liter water zijn vier bosjes zuurstofplant nodig die gelijk bij het vullen van de vijver in het water moeten. Als er grond op de vijverbodem ligt, kan zo'n bosje met een steentje verzwaard worden om het naar de bodem te laten zakken. Als dat niet het geval is, kunnen de bosjes ook met het steentje in een plantmandje op de bodem neergezet worden.

Ook de **oeverplanten** hebben een belangrijke taak. Ze wortelen in de ondiepe delen van de vijver en halen voedingsstoffen uit het water dat zodoende voedselarm blijft. Per meter vijveromtrek zijn twee planten nodig. Zet de vijver niet te vol want de planten groeien meestal snel.

Drijfplanten zijn nodig om met hun blad een deel van het wateroppervlak te bedekken. Als de vijver erg zonnig ligt moet minstens de helft zo worden afgedekt. Valt er schaduw over de vijver dan kan -afhankelijk van de hoeveelheid- worden volstaan met een derde tot een kwart. Het oppervlak moet afgeschermd worden tegen te snelle temperatuurschommelingen, om de hoeveelheid invallend licht te beperken en om de bewoners schuilgelegenheid te bieden. Een plaat tempex kan in het begin uitkomst bieden.

Moerasplanten hebben vochtige tot natte grond nodig. Ze moeten de overgang van nat naar droog gebied een natuurlijk aanzien geven en mooi zijn. Als ze daarnaast ook schuilgelegenheid en voedsel aan de buurtbewoners bieden is dat mooi meegenomen.

Verzorging en onderhoud

In voedselrijk water gaan planten te snel groeien. Dat geldt voor de planten die bewust in het water zijn gezet, maar vooral voor algen. Die kunnen het heldere water snel veranderen in troebele soep. Overigens komen draadalgen of flabben in de beste vijvers voor, zeker als ze meer dan zes uur zon per dag krijgen. Dat is helemaal niet erg, want zo'n wolkje alg is toevluchtsoord en kraamkamer voor allerlei watervloachtige beestjes, die op hun beurt weer gegeten worden door salamanders en ander grut. De kleine diertjes vormen een schakel van levensbelang in de voedselketen. Het algenoverschot moet wel uit de vijver verwijderd worden. Eigenlijk is het best een leuk klusje om met een lange stok, eventueel met een smal bladharkje eraan, héél langzaam -om zo weinig mogelijk te verstoren- algen uit het water te vissen. Vooral als in de lente de watertemperatuur weer stijgt is dit meer dan eens nodig. Tijdens deze bezigheid ontstaat een goed beeld van de groei van de zuurstofplanten. Meestal blijkt dat ook daarvan een boel weg moet. Om kleine dieren als salamanders, slakken, libellenlarven en dergelijke de kans te geven uit de verwijderde planten weer terug te komen in de vijver, kan een kunststof plantenbak goede diensten bewijzen. De ene helft van de bak wordt verzwaard met een paar stoeptegels, en zó op de vijverrand neergezet dat het lege deel boven het water hangt. Hierin worden de overbodige planten gedeponereerd. Voor grote waterslakken moeten misschien een paar sleuven in de bodem groter worden gemaakt. De dag na de schoonmaak kan het afval in de compostbak.

Dezelfde kisten zijn ook prima plantmanden. Die maken het werk een stuk eenvoudiger als planten uit het water moeten om gedeeld of verwijderd te worden. Gebruik speciale vijverpotgrond om de moerasplanten in te zetten of maak zelf een kleiige maar voedselarme grond. Als de plant in de bak gepoot is moet de grond worden afgedekt met jute -of een ander enigszins open materiaal- om groei van de plant mogelijk te maken.

Bovenop het afdek materiaal komt een laagje grind om het geheel te verzwaren en te voorkomen dat plant en grond los door de vijver gaan drijven. Pas als de grond ingewaterd en verzadigd is, mag de kist voorzichtig naar zijn plek. De meeste moerasplanten moeten op een diepte tussen 10 en 40 cm -gemeten vanaf de bovenkant van de plantmand tot aan de waterspiegel- in de vijver staan. Meestal komt het niet zo nauw, maar het is verstandig éérst de plantinstructie te lezen alvorens de plant te kopen.

Afhankelijk van de oppervlakte, de diepte en de ligging van de vijver moet deze meer of minder grondig worden schoon gemaakt. Over het algemeen geldt: hoe groter de vijver, hoe makkelijker het onderhoud. Doorgaans zijn er meer soorten planten en dieren in grotere vijvers en deze soortenrijkdom komt het biologisch evenwicht ten goede. Maar ook al is dat evenwicht goed; dat verandert snel als er geen onderhoud gepleegd wordt. De vijver verlandt in zo'n geval binnen een paar jaar. Bij een wat grotere vijver is het goed mogelijk elk jaar de helft aan te pakken. Als eerst alle overtollige planten eruit zijn gehaald is het niet zo moeilijk om met een visnetje de bodem te ontdoen van ingewaaid blad en andere rommel. Een kleine vijver met een inhoud van vijf kuub of minder kan in de herfst met een net worden afgedekt om te zorgen dat er niet te veel blad in terecht komt. Zorg vóór het afdekken dat de bodem schoon is. Verder kan worden volstaan met het beperken van de plantenaanwas. (Zie ook *Groentje 2002/8 De Paddenpoel en eventueel 2000/1 Vijveraanleg.*)

Planten kiezen

De keuzemogelijkheden betreffende **zuurstofplanten** zijn beperkt.

Ceratophyllum, *hoornblad* heeft een steviger familielid, *C. demersum*, *gedoornnd hoornblad*. Deze plant maakt geen wortels, zakt in de winter naar de bodem en herleeft in het voorjaar. Waterdiepte: 30 tot 100 cm.

Elodea Canadensis, *waterpest* kan zich sterk uitbreiden maar is een prima zuurstofplant. De stengels kunnen wel drie meter lang worden. Waterdiepte 20-100 cm.

Hottonia palustris, *waterviolier* is familie van de primula. De lila of witte bloempjes met hun gele hartje steken zo'n dertig cm. boven het water uit. Winterknoppen zakken einde herfst naar de bodem en groeien in de lente uit tot nieuwe planten. Waterdiepte 15-25 cm.

Myriophyllum, *vederkruid* is er in verschillende soorten die veel op elkaar lijken. *M. spicatum*, *aarvederkruid* is een roodachtige soort die bijna het hele jaar door zuurstof produceert. De stengeltoppen komen boven het water uit.

Waterdiepte 20-50 cm.

Ook **Potamogeton**, *fonteinkruid* kent veel variatie. O.a. *P. crispus*, *P. densus* en *P. lucens*. *P. lucens* produceert veel blad en is tevens als drijfplant bruikbaar. Waterdiepte 30-100 cm.

Alle waterplanten kunnen in juli en augustus gedeeld worden.

Oeverplanten zijn er heel veel. Houd bij het kiezen ook rekening met zaken als uiteindelijke hoogte en omvang, bladvorm en -kleur, winterbeeld enz.

Alisma lanceolatum, *smalbladige waterweegbree* wordt een halve meter hoog, heeft witroze bloempjes en kan erg uitzaaien, knip de bloeistengels daarom tijdig weg.

Butomus umbellatus, *zwanebloem*. Deze anderhalve meter hoge, prachtige plant bloeit van juni tot september met roze schermen. Moet niet dieper dan zo'n 15 cm geplant worden en in de zon graag, anders bloeit ze niet.

Calla palustris, *slangewortel* krijgt witte, aronskelkachtige bloemen en later, als de bestuiving door slakken heeft plaatsgevonden, rode bessen.

Caltha palustris, *dotterbloem* is een sterke plant die vroeg bloeit met veel goudgele bloemen.

Equisetum fluviatile, *holpijp* is een, op heermoes lijkende plant die zich sterk kan uitbreiden. Ook *dwergholpijp*, *E. scriptoides* moet daarom in een mand.

Eriophorum angustifolium, *veenpluis* vormt zoden waar witte pluizebolletjes bovenuit steken. Kan een halve meter hoog worden.

Iris, *lis*. Er zijn te veel soorten om op te noemen. De meeste zijn ook goede moerasplanten. De inheemse *I. pseudo-corus*, *gele lis* wordt een meter hoog.

Menyanthes trifoliata, *watervriest* krijgt rozewitte bloemtrosjes met franje.

Oenanthe aquatica, *watertorkruid* bloeit met witte bloemschermen.

Pontederia cordata, *snoekkruid* heeft glanzend blad en blauwe bloeiaartjes. Tegenwoordig zijn ook wit of roze bloeiende planten verkrijgbaar.

Drijfplanten zoals waterlelies wortelen vaak in het diepere deel van de vijver maar ook los rondrijvende planten als kroos horen bij deze categorie.

Nuphar lutea, gele plomp is familie van de waterlelie. Bloeit tussen mei en augustus met bloemen die in kruikvormige zaaddozen veranderen.

Nymphaea, waterlelies zijn erg geliefd. Er zijn veel soorten waaronder dwergvormen die geschikt zijn voor de kleinste vijvertjes. Ze zijn nogal prijzig en moeten met zorg geplant worden, dus lees de plantinstructie.

Nymphoides peltata, watergentiaan heeft gele gefranjerde bloemen. Het blad lijkt sterk op dat van beide voorgaande planten; rond, groot en glanzend.

De tot dusver genoemde drijfplanten houden zich vast met lange wortelstokken, de volgende drijven los in het water:

Azolla filiculoides, kroosvaren is een plantje dat bij strenge vorst afsterft. Het is daarom goed wat achter de hand te houden in een bak water met klei.

Hydrocharis morsus-ranae, kikkerbeet bloeit met kleine witte bloempjes maar alleen als er genoeg zonlicht op valt. Overwintert als blauwgroene groeiknop op de vijverbodem.

Moerasplanten zijn vochtminnend en verdragen tijdelijk omstandigheden die meer bij oeverplanten horen. Uitdroging daarentegen is vaak funest. Als de grond om de kunstmatige vijver te droog is moet er veenmos en rijpe compost door gespit worden. Om uitspoeling vanaf deze plek in de vijver te voorkomen moet het moerasdeel altijd lager liggen. Er zijn veel moerasplanten. Hier een kleine greep:

Filipendula ulmaria, moerasspirea wordt een meter hoog en bloeit met roomwitte pluimen.

Gunnera, reuzenrabarber en **Petasites hybridus**, groot hoefblad worden beide vaak toegepast vanwege hun grote bladeren. Die van **Darmera peltata**, schildblad blijven wat kleiner. **Hemerocallis**, daglelie. Hiervan komen er jaarlijks meer bij. Het zijn sierlijke planten die weinig eisen stellen.

Myosotis palustris, moerasvergeet-mij-niet doet het alleen goed als ze niet in de volle zon staat. *M. palustris Alba* is een witbloeiende cultivar.

Primula's, sleutelbloemen zijn er in zeer veel soorten die kleur geven aan de lente. Ze kunnen na de bloei gedeeld worden en als ze het naar hun zin hebben zaaien ze zich ook uit.

Ook veel soorten **Varens** doen het goed in een moerasachtig milieu, evenals **Bamboe**. Kies weloverwogen want beide hebben soms woekerende wortelstokken.

Tenslotte; koop geen **Hydro cotile**, waternavel of andere exoten die een bedreiging vormen voor onze inheemse flora en fauna.

a v v n

Tekst: Marian van Hessen